

Yhdenvertaiset-podcast: Yhteiskunnan esteettömyys ja saavutettavuus - Tiina Lappalainen

Tässä podcast-sarjassa keskustellaan tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta sekä opiskelua ja työelämää koskevista laeista ja säännöistä. Vieraana on vammaisasiamies Tiina Lappalainen. Podcastin toimittaa Maryan Abdulkarim.

Tiina Lappalainen on Helsingin kaupungin vammaisasiamies. Hän on työskennellyt aiemmin Invalidiliitossa 25 vuotta eri tehtävissä. Lappalaisen aiempia luottamustehtäviä ovat olleet muun muassa Tampereen kaupungin avopalvelujen johtokunnan puheenjohtaja, Tilakeskuksen johtokunnan jäsen ja käräjäoikeuden lautamies.

[musiikkia]

MARYAN ABDULKARIM:

Tässä podcastissa keskustellaan opiskelua ja työelämää ohjaavasta laista, säännöistä sekä niiden takana olevista ajatuksista ja ihmiskuvista. Tutkimusten ja kansainvälisen yhteisön näkökulmasta suomalaista yhteiskuntaa määrittelevät muun muassa sananvapaus, demokratia, tasa-arvo ja olemme jo viidettä kertaa maailman onnellisin kansa. Keskustelen omien alojensa huippuasiantuntijoiden kanssa siitä, kuinka tähän ideaaliin pyritään ja kuinka sitä ylläpidetään. Fokuksessa on opiskelu ja työelämä. Minä olen Maryan Abdulkarim ja toimitan tätä sarjaa.

Tässä jaksossa vieraana on Helsingin kaupungin vammaisasiamies Tiina Lappalainen. Tervetuloa Tiina.

TIINA LAPPALAINEN:

Kiitos paljon.

MARYAN ABDULKARIM:

Tiina, kertoisitko vähän mitä sinä teet työksesi?

TIINA LAPPALAINEN:

Sellaisia vammaisasiamiehiä on Suomenmaassa kaksi, Helsingin kaupungilla ja Espoon kaupungilla, eli täällä Helsingin kaupungin organisaatiossa, kaupunginkansliassa osallisuus- ja neuvontayksikössä, vuorovaikutustiimissä, eli koko kaupungin organisaation palveluksessa edistämässä eri tavoin vammaisten henkilöiden osallisuutta kaupungin palveluissa, ja kaikessa mitä kaupunki tekee.

MARYAN ABDULKARIM:

Ja mihin Helsingin kaupunki pyrkii tämän tehtäväsi kautta, mikä on se niin kun tavoite, mitä halutaan saavuttaa tällä?

TIINA LAPPALAINEN:

Kyllä tällä tavoitellaan sitä yhdenvertaista osallisuutta, ja justinsa auttaa sen toteutumista eri tavoin. Erityisesti se tulee vammaisten ihmisten kohdalla huomioitavaksi eri keinot, millä luodaan niitä edellytyksiä siihen osallisuuteen, ja varmistamaan että yhdenvertaisuus voi toteutua.

MARYAN ABDULKARIM:

Ja mitä tämä työ pitää sisällään, jos mietit vaikka niin kuin Helsingin kaupungin oppilaitoksia?

TIINA LAPPALAINEN:

Siinä on yhteistyötä tämän kaupunkiorganisaation ammattilaisten kanssa, meillä on myös vammaisneuvosto, jossa on edustaja kaupungin kasvatuksen ja koulutuksen toimialalta, yhteisiä keskusteluja, mutta myöskin henkilöstön koulutusta, ja erilaista konsultaatiota, neuvonpitoa jos on tullut yhteydenotto jostakin palvelun toimimattomuudesta, niin että mitkä olisivat hyviä ratkaisuja tilanteiden selvittämiseksi.

MARYAN ABDULKARIM:

Haluatko antaa jotain esimerkkejä kuulijoille, että minkälaisia esteitä on tullut tielle, kun on kyse niin kun kaupungin saavutettavuudesta ihmisille, joiden toimintakyky ei vastaa sitä normia?

TIINA LAPPALAINEN:

No erityisesti, no varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa nämä riittävät tukitoimet, mitä tarvitsee, onko resursoitu erityisopetukseen tai pysyviin avustajiin. Niissä on todella paljon henkilöstövajausta, että olisi riittävästi, ja sitten myöskin tilojen helppoon käytettävyyteen tai niiden soveltavuuteen niihin erilaisiin tarpeisiin, että kuinka löytyy rauhallisia pientiloja keskittyä opintoihin, jos on tuota sellaisia isoja yhteisoppimisen tiloja tarjolla.

MARYAN ABDULKARIM:

Mitä tapahtuu, jos niin kun esimerkiksi joku on sinuun yhteydessä oppilaitoksesta tai työpaikaltaan, ja kertoo että hän on kohdannut syrjintää, niin onko siinä niin kun mitään, mitä sinä voit tehdä, vai ohjaatko sitten jollekin muulle viranomaiselle?

TIINA LAPPALAINEN:

No pääsääntöisesti ohjaan muille, että pyrin olemaan sellainen yhteyshenkilö, välittävä niin kun, ja miettimään yhdessä niitä ratkaisuja, miten kannattaisi toimia, kuka tässä on toimiva taho joka voisi näitä ratkaisuja oikeasti tehdä, ja tarttua asiaan.

MARYAN ABDULKARIM:

Ja voiko sinuun olla yhteydessä, jos oppilaitos tai työpaikka on laatimassa tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmaa ja he haluavat huomioida vammaiskysymykset, niin annatko sellaista neuvontaa?

TIINA LAPPALAINEN:

Joo. Annan sellaista neuvontaa, että meillä on tehty koko kaupungin yhteinen palveluiden yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma, ja sinne toimialat ovat listanneet ja koonneet erilaisia toimenpiteitä, millä tätä yhdenvertaisuutta edistetään, toimialat sitä sitten toteuttavat. Samoin sitten on kaupungin henkilöstön yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma erikseen, ja sinnekin on sisällytetty joitakin toimenpiteitä, joilla edistetään vammaisten ja osatyökykyisten työllistymismahdollisuuksia kaupungille.

MARYAN ABDULKARIM:

Kerroit, että Helsinki ja Espoo ovat ainoat kunnat, joilla on tällainen tehtävä kuin vammaisasiamies. Miksi tätä titteliä ei ole muualla, ja hoidetaanko se jollain muulla tavalla sitten, nämä kysymykset muissa kunnissa?

TIINA LAPPALAINEN:

Joo. Kyllä hoidetaan eri organisaatioissa, että me olemme justinsa vammaisneuvostojen sihteereitä, niin joissakin on myös esteettömyysasiamiehiä. Meillä Helsingissä ja Esossa on erilliset esteettömyysasiamiehet. Jossakin se tehtävä on yhdistetty, että esteettömyysasiamies toimii vammaisjaoston sihteerinä. Jossakin se on yhdenvertaisuushenkilöiden tehtäväkuvaan liittyvänä, joissakin se saattaa olla sosiaaliasiamiehen tehtävän osana.

MARYAN ABDULKARIM:

Nämä kaikki tittelit loppuvat "mieheen".

TIINA LAPPALAINEN:

Joo. Tämä pitää paikkansa. Meillä on henkilöstön yhdenvertaisuussuunnitelmassa on tehty toimenpidesuunnitelma, jossa näitä titteleitä uudistetaan sellaisiksi, että sukupuolineutraalisuus siinä tulisi huomioiduksi. Tämä pitää paikkansa. Tämä on ollut työn alla, keksiä että mikä voisi olla uusi käsite tälle asiamiehelle, mutta myöskin toinen kysymys on se, niin kun tämä vammais- käsite, että onko sekin jo aikansa elänyt, että mikä sen korvaava käsite voisi olla, joka kuvaisi tätä moninaista ilmiötä ymmärrettävästi. Että aina aika ajoin nämä käsitteet saavat erilaisia konnontaatioita ja mielikuvia, ja niitä pyritään muuttamaan, mutta nyt tosiaankin kaivataan ideoita uudeksi käsitteeksi, ja nimikkeeksi.

MARYAN ABDULKARIM:

Mainitsin tuossa alussa, että Suomi on jälleen maailman onnellisin maa. Voiko maailman onnellisimmassa maassa olla myös huonosti voivia?

TIINA LAPPALAINEN:

Kyllä voi. Että onnellisuus on väliaikaista, ja sellainen ohikiitävä hetki, mutta myöskin huonostivoivuus voi olla väliaikaista, tai sitten pysyvää, ja myös kärsimysfilosofisena kysymyksenä niin tosiaan on hyvin suhteellinen ja subjektiivinen, mutta myös absoluuttinen, että ilman muuta ilmiöt ilmenevät joka paikassa eri asteisesti, niin kyllä täällä on eri asioissa paljonkin eriarvoisuutta, että nämä yhdenvertaisuus ja tasa-arvo ovat hienoja tavoitteita, mutta että kuvittelen, että sellaiseen absoluuttiseen tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen ei niin kun ihan helposti päästä.

MARYAN ABDULKARIM:

Jos miettii vammaiskysymystä suomalaisessa yhteiskunnassa, tässä on tapahtunut dramaattinen muutos vuosien varrella. Kauan kauan sitten oli vielä vallalla ajatus siitä, että jos perheeseen syntyy vammaisen lapsi, niin se johtuu jostain vanhempien synneistä. Lapsia oli tapana piilotella, myös heidän kasvettuaan. Että ei välttämättä haluttu, että naapurit ja yhteiskunta tietävät, että perheessä on tällainen henkilö. Tänä päivänä tilanne on hyvin erilainen. Antaako tämä prosessi luottamusta ja uskoa siihen, että päästäisiin myös vammaisten osalta yhä niin kun parempaan yhdenvertaisuuteen?

TIINA LAPPALAINEN:

Kyllä tämä mennyt kehitys antaa uskoa ja toivoa edelleen tapahtuvaan kehitykseen. Ehdottomasti. Että itsekkin olen elänyt pitkän aikaa, niin tuota olen nähnyt sitä huikeaa kehitystä, mitä on tapahtunut. Että tietenkin nämä uskomukset, vanhat uskomukset saattavat vielä joissakin henkilöissä elää, mutta kyllä näitä voidaan muuttaa, että tuollainen "rangaistus", "synnin palkka" -ajatus, uskonnollinen viitekehys ajattelusta on muuttunut lääketieteelliseen malliin, mutta siitäkin olemme pääsemässä eteen päin. Että ajattelua johtaisi tämä ihmisoikeusajattelu, että kaikilla on yhtäläiset oikeudet, ja nämä osallistumiskysymykset ovat ihmisoikeuksia. Ja tietenkin se pitäisi kääntää vielä nykyiseen kestäväen kehityksen ajatteluun, ja sosiaalisen kestäväen kehityksen ajatteluun, että kaikkien mukana oleminen, ja ketään ei jätetä jälkeen, niin on tämä yhteinen ajatus joka meidän työtämme johdattelee.

MARYAN ABDULKARIM:

Mitä sinä ajattelet sellaisesta ajatuksesta, että osa vammaisuuksista on yhteiskuntien itse tuottamia? Tällä minä tarkoitan meidän vaikka kaupunkisuunnittelua, rakenteita jotka saattavat tuottaa vammaisuutta sillä, että ne on suunniteltu tietyn tyyppisille kehoille, mutta taas ne jotka eivät siihen mahdu, niin ovat suhteessa niihin sitten niin kun vammaisia.

TIINA LAPPALAINEN:

Joo. Kyllä siis tämä fyysinen ympäristö asettaa erilaisia esteitä, mutta siinäkin on menty siis huimasti eteen päin. Lainsäädäntö, joka sinänsä ei ole kauhean sitova, mutta kuitenkin siinä on tullut ohjeita, ja määräyksiä joita aika hyvin noudatetaan. Että tämä perusesteettömyys on edennyt tosi hyvin, ainakin Helsingissä, mutta että sekin on paikallisesti eri tavoin toteutunut, että sillä se todellakin, niin kun edistymistä on tapahtunut, mutta tämä fyysisen ympäristön saavutettavuus, esteettömyys, sitä niin kun haastaa tämä tietoyhteiskunta, ja tämä meidän etätyö, ja virtuaalinen osallistuminen joka niin kuin määrittää tämän ulossulkemisen ja mukaan ottamisen mekanismit uudella tavalla. Että jos sinä et pysty menemään johonkin esteettömään rakennukseen, niin se on niin kun, kuulostaa vanhanaikaiselta välillä, että nyt pitäisi niin kun osallistua virtuaalisesti, ja pystyä kielitaitoisesti, globaalisti osallistumaan, ja osata käyttää noita kaikkia teknisiä laitteita, että jos et siinä pysty, niin se asettaa tämän nykyisen elämän esteitä ja rajoitteita osallistumiselle ja yhdenvertaisuudelle.

MARYAN ABDULKARIM:

Niin esimerkiksi kun puhutaan ihmisistä, jotka eivät ole niin sanotusti neurotyypillisiä, niin heidän kohdallaan se saattaa sitten muodostaa erilaisia esteitä tämä nykyinen malli olla virtuaalisesti kontaktissa, ja miten niin kuin sitä sosiaalista viestintää ja kommunikointia hoidetaan.

TIINA LAPPALAINEN:

Joo. Osittain se helpottaa, osittain vaikeuttaa, että siellä jos pystytään ottamaan huomioon niitä tarpeita, mitä toiminnan tällainen suunnitelmallisuusstruktuurit, ja sitten erilaiset tavat osallistua mahdollistetaan, niin se jopa helpottaa sitä osallistumista. Että siinä pystytään jotakin ympäristön ärsykeitä vähentämään, että pystyy vaikka opiskelemaan kotoa jos se luokkaympäristö on liian rauhaton tai ympäristö aiheuttaa aistiärsytystä liikaa.

MARYAN ABDULKARIM:

Mainitsit tuossa aikaisemmin, että meillä on lainsäädäntö hyvällä tolalla, vaikka se ei ole sitovaa. Mitä tämä siis tarkoittaa, että se ei ole sitovaa?

TIINA LAPPALAINEN:

Ainakin sitä, että jos sitten tekee esteellisen, niin siitä ei tule sanktiota, rangaistusta sille rakentajalle. Että se ei niin kun vahvasti siihen pakota, vaan se niin kun ohjaa ja suosittelee, ja että se ei ole niin vahvasti ohjaavaa se lainsäädäntö.

MARYAN ABDULKARIM:

Mutta tästä huolimatta sitten yhä enemmän rakennuttajat tekevät esteettömiä rakennuksia, vaikka ei ole mikään varsinainen pakko siihen?

TIINA LAPPALAINEN:

Kyllä. Siis ymmärretään myöskin tämä on, liittyy väestön ikääntymiseen, että erilaiset toimintakyvyn rajoitteet lisääntyvät kun ihmiset elävät vanhoiksi, niin se esteetön ympäristö lisää omatoimista suoriutumista, vähentää hoivan tarvetta, ja mahdollistaa kaikilla skeittilaudoilla liikkumisen ja matkalaukkujen kuljettamisen. Että se niin kun hyödyttää liiketaloutta, ja niin kun laajasti sen merkitys ymmärretään nykyisin paljon paremmin kuin aikaisemmin.

MARYAN ABDULKARIM:

Miten, kun nykyään vaaditaan oppilaitoksilta ja kouluilta, puhuimmekin aikaisemmin, että Helsingin kaupungilla on myös itsellään tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelma, ja strategia, onko tämä tuonut jotain niin kun positiivista kehitystä myös vammaiskysymyksiin?

TIINA LAPPALAINEN:

Joo. Että voidaan sisällyttää vammaisuuteen pitkäaikaissairaiden tarpeiden huomiointi, ja näihin toimenpiteisiin, mitkä yleensä edistävät näiden toimialojen palveluiden yhdenvertaista toteuttamista. Että se on niin kun yhtenä kysymyksenä siellä mukana. Että se on todella hyvä suuntaus. Että ei ole erikseen vammaispoliittista ohjelmaa johon on koottu ne, vaan että ne asiat sisällytetään siihen perustyöhön, perustoimintaan mitä tehdään, niin sitten tulee kaikille hyvää. Sitä design for all, kaikille sopivan suunnittelun ajatusta.

MARYAN ABDULKARIM:

Design for all, onko tämä ihan niin kun konsepti, joka on kaupungilla käytössä?

TIINA LAPPALAINEN:

Kyllä. Se on maailmanlaajuisesti käytössä, että tuota se ajattelu, jota sitten kaikkeen halutaan ottaa mukaan.

MARYAN ABDULKARIM:

Haluaisitko avata vähän, mitä kaikkea se pitää sisällään?

TIINA LAPPALAINEN:

Design, tietenkin se on lähtenyt kaikesta tuotekehityksestä, ja tuotteiden suunnittelusta, mutta nyt puhutaan palvelumuotoilusta. Että siinä tulee se asiakasääni, ja huomioiduksi moninaiset käyttäjät. Jossa nämä erilaiset tarpeet otetaan huomioon, ja sitä kautta kun se otetaan suunnittelussa huomioon, niin se tuottaa hyvää lopputulostakin.

MARYAN ABDULKARIM:

Sehän kuulostaa todella hyvältä. Tässä toisessa jaksossa oli keskustelu siitä kun eri toimintakyvyllä varustetut hakevat opiskelemaan tiettyjä aloja, oli puhetta että jos on vaikka värisokea, niin ei voi opiskella sähkötyöntekijäksi johtuen siitä, että ne piuhat on niin kun värikoodattuja, niin tällainen uudentyyppinen ajattelu ja design voisi vaikuttaa myös siihen.

TIINA LAPPALAINEN:

Kyllä. Justiin, että kaikkia ei niin kun merkitä värikoodeilla, vaan se on voitu merkitä myös jollakin muullakin lisämerkillä, joka ohittaa sen yhden määrittelyn.

MARYAN ABDULKARIM:

Niin, koska jos meidän yhteiskuntamme on alun perin rakennettu ja suunniteltu niiden ehdoilla, jotka nähdään niin kun normaaleina kehoina, niin silloin olisi äärimmäisen kallista lähteä niin kun kerralla muuttamaan, mutta jos siihen saadaan jotain apuvälineitä, miten sitä voi niin kun pikku hiljaa ikään kuin muovata niin sitten yhtäkkiä meillä olisi paljon vähemmän ihmisiä, joilla olisi esteitä työmarkkinoilla ja koulutuksessa.

TIINA LAPPALAINEN:

Juuri näin. Tarvitaan justinsa sellaista avaraa ajattelua, että meidän sellaiset kulttuuriset käsitykset on niin kun jossakin agraari- ja teollisuusyhteiskunnan tasolla. Että monesti justinsa, että puhutaan vammaisista, että ne ovat sitten heti työelämän ulkopuolella, vaan että ehdottomasti nämä elinkeinorakenteen muutos, tietoyhteiskunta ovat luoneet paljon erilaisia mahdollisuuksia niin opiskella kun sitten työllistyä erilaisiin tehtäviin, mutta että se tosiaan vaatii siltä yhteiskunnalta jotakin sitten palvelujärjestelmiltä sitä uudelleen ajattelua, että voisiko tämän tehdä toisin.

MARYAN ABDULKARIM:

Vau, tuo kuulostaa todella hyvältä, ja ehkä tähän positiiviseen ajatukseen on hyvä päättää. Tuleeko sinulle muuta mieleen, tähän sinun tehtävään liittyen, tai koulutukseen, työelämään, mitä olisi hyvä tuoda esiin kuulijoille?

TIINA LAPPALAINEN:

Tämä koulutuskysymys on hyvin keskeinen. Että siinä luodaan ne edellytykset pärjäämiseen, yhteiskuntaan mukaan ottamisen kulttuuri. Että pääseekö siinä jo koulu- ja varhaiskasvatustyhteisössä mukaan siihen sosiaaliseen yhteisöön, eikä uloslyödyksi. Ja millä keinoilla puututaan kiusaamiseen, mikä on tällainen alkukantainen tapa suhtautua erilaisuuteen, niin miten siihen puututaan, ja miten se tehdään ymmärrettäväksi, että olemme kaikki erilaisia ja moninaisia ja se on se uusi normi. Että kaikki erilaiset ovat tervetulleita mukaan.

MARYAN ABDULKARIM:

Joo. Hei, kiitos ihan tuhannesti että tulit vieraaksi ja jaoit ajatuksiasi, Tiina.

TIINA LAPPALAINEN:

Kiitos.

[musiikkia]